

Prof. dr hab. Roman Kisiel
Wydział Nauk Ekonomicznych
Instytut Ekonomii i Finansów
Katedra Polityki Gospodarczej
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski
w Olsztynie

Olsztyn, dn. 20.05.2022 r.

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

mgr Ewy Patry

pt. *Wykorzystanie nietypowych form zatrudnienia jako element elastyczności rynku pracy w Polsce* – przygotowanej pod kierunkiem naukowym Promotora dr hab. Doroty Simpson, prof. WSAiB oraz dr Katarzyny Balandynowicz-Panfil – Promotora pomocniczego.

1. Uwagi wstępne

Podstawą do napisania niniejszej recenzji jest uchwała Rady Dyscypliny Ekonomia i finanse dnia 24 lutego 2022 r. w związku z prowadzonymi czynnościami w postępowaniu o nadanie stopnia naukowego doktora (pismo nr E001-6110.16/2022).

Celem recenzji jest stwierdzenie, czy przedłożona rozprawa doktorska spełnia wymogi określone w art. 13 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. z 2017 r., poz. 1789), co pozostaje w związku z obowiązywaniem dyspozycji art. 179 ust. 2 ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. poz. 1669 z późn. zm.).

W recenzji przyjęto następujące kryteria oceny:

1. Podstawa prawna pisania recenzji
2. Zasadność tematu rozprawy. Cele pracy i hipotezy badawcze
3. Ogólna charakterystyka i merytoryczna ocena treści pracy
4. Ocena formalnej strony pracy
5. Pytania i kwestie dyskusyjne
6. Konkluzja końcowa

2. Zasadność tematu rozprawy. Cele pracy i hipotezy badawcze

Recenzowana praca mgr Ewy Patry ma charakter teoretyczno-empiryczny. To znacząca rozprawa, gdyż razem z bibliografią, spisami rysunków, tabel i załączników obejmuje 354 strony, na co składają się: Wstęp (s. 3-8), Rozdziały 1-3 (s. 9-297), Zakończenie (s. 298-302) oraz szczegółowe wykazy: Bibliografii (s. 303-340; 359 pozycji krajowych i zagranicznych; 169 materiałów źródłowych i statystycznych; 54 akty prawne oraz 11 pozycji innych), Rysunków (42 pozycje, s. 341-342), Tabel (42 pozycje, s. 343-344) oraz Załączników (2 pozycje, s. 345-354).

Dokonując oceny trafności wyboru tematu ocenianej dysertacji należy podkreślić, że Autorka słusznie dostrzegła, iż brakuje całościowych opracowań w zakresie wykorzystania nietypowych form zatrudnienia jako elementu elastyczności rynku pracy w Polsce. Różnorodność i możliwość wyboru spośród wielu form wykonywania pracy coraz częściej charakteryzują współczesne rynki. Jednocześnie, jak słusznie zauważa Doktorantka, obecny rynek pracy nie oferuje pełnej swobody w wyborze sposobu jej świadczenia. Nadal wielu pracodawców uważa za najbardziej akceptowany i docelowy model zatrudnienia tradycyjnego, zaś elastyczne formy pracy postrzegane są przez nich jako formy pracy dodatkowej i traktowane w kategoriach przejściowych. Dla pracowników istotną barierą z kolei pozostają rozwiązania prawne, które nie gwarantują stałości relacji z pracodawcą, porównywalnej możliwości rozwoju, czy też ochrony socjalnej. W moim przekonaniu przedłożona do recenzji praca doktorska wpisuje się zatem w bardzo aktualny kierunek zmian na rynku pracy, który wart jest przeanalizowania, zarówno w zakresie teoretycznym, jak i empirycznym. Na podkreślenie zasługuje to, iż mgr Ewa Patra przeprowadziła wielowymiarową, złożoną analizę rozwiązań normatywnych, zarówno krajowych, jak i wytycznych Unii Europejskiej, dostępnych statystyk, polskiej i obcojęzycznej literatury przedmiotu, a także własnych wyników badań.

Cennym spostrzeżeniem jest to, iż w dotychczasowych opracowaniach naukowych niewiele miejsca poświęca się zależnościom pomiędzy sposobem rozpowszechnienia wiedzy na temat istoty i korzyści płynących ze stosowania nietypowych form zatrudnienia a ich akceptowalnością wśród uczestników polskiego rynku pracy. Niniejsza dysertacja jest zatem próbą odpowiedzi na powyższe ograniczenia i wypełnienia luki badawczej w tym obszarze.

We wstępie recenzowanej pracy Doktorantka określiła cel główny:

- identyfikacja uwarunkowań determinujących wykorzystanie elastycznych form zatrudnienia na polskim rynku pracy.

Celowi temu towarzyszą trzy cele dodatkowe:

- określenie istoty i znaczenia elastyczności w procesie przemian na współczesnych rynkach pracy,

- ocena stanu i kierunku zmian stosowania nietypowych form zatrudnienia w Polsce,
- przygotowanie rekomendacji pełniejszego wykorzystania elastycznych form zatrudnienia na polskim rynku pracy.

Sformułowanie ww. celów w kontekście tematyki badawczej należy uznać za trafne oraz interesujące ze względu na aktualny stan rynku pracy w Polsce, a także ze względów poznawczych.

Zgodnie z ugruntowaną praktyką badawczą na podstawie przyjętego celu głównego oraz celów dodatkowych, Autorka sformułowała główną hipotezę naukowo-badawczą w postaci stwierdzenia: sposób wykorzystania elastycznych form zatrudnienia na polskim rynku pracy warunkuje proces jego uelastycznienia. Hipotezie głównej przyporządkowano ponadto pięć hipotez szczegółowych (s. 4), które następnie poddano weryfikacji.

Szczegółowa analiza dysertacji mgr Ewy Patry pozwoliła na następujące konkluzje:

- cel główny pracy został jednoznacznie sformułowany i prawidłowo przyjęty jako przedmiot rozważań w recenzowanej dysertacji,
- cele dodatkowe wskazują na związek celu głównego z kierunkiem i zakresem badań,
- hipotezy badawcze zostały sformułowane w sposób logiczny i wystarczający do realizacji przyjętych celów.

Szczegółowa analiza dysertacji pozwala stwierdzić, iż zawiera ona wiele wartościowych informacji, które dotyczą kluczowych problemów polskiego rynku pracy w odniesieniu do jego uelastycznienia.

3. Ogólna charakterystyka i merytoryczna ocena treści pracy

Recenzowana rozprawa składa się z trzech rozdziałów. W rozdziale pierwszym przedstawiono rozważaną problematykę z ogólnej perspektywy. Przedstawiono m.in. elastyczność rynku pracy w ujęciu teoretycznym, wskazując na jej istotę oraz uwarunkowania. Za niezwykle cenne należy uznać zebranie i scharakteryzowanie wybranych mierników elastyczności rynków pracy, w szczególności obliczanych przez instytucje międzynarodowe takie jak m.in.: OECD, Międzynarodową Organizację Pracy, czy też Światowe Forum Ekonomiczne. W rozdziale tym Autorka podnosi znaczenie mobilności zasobów pracy i mechanizmów kształtowania wynagrodzeń w procesie uelastycznienia płac dla efektywności popytowej i podaźowej rynku pracy. Na szczególne podkreślenie zasługuje opis ewolucji polityki rynku pracy w Polsce w kontekście europejskim z uwzględnieniem implementacji strategii *flexicurity*.

W rozdziale drugim Doktorantka opisuje nietypowe formy zatrudnienia w Polsce. Jest to niejako rozwinięcie rozważań podjętych w pierwszym rozdziale pracy. Cenna jest tu charakterystyka zatrudnienia pracowniczego i niepracowniczego oraz ich wad oraz zalet. Ciekawa

jest również dokonana przez Autorkę analiza statystyczna skali stosowania nietypowych form zatrudnienia w Polsce na tle innych krajów UE. Rozważania dotyczące atypowych form zatrudnienia prowadzą czytelnika do spostrzeżeń, że dominującą wśród elastycznych form zatrudnienia staje się samozatrudnienie, które często jest niestety wymuszone na pracowniku. W moim odczuciu problem ten warto byłoby szerzej przeanalizować podczas przyszłych badań.

W rozdziale trzecim dokonano analizy uwarunkowań stosowania elastycznych form zatrudnienia z uwzględnieniem czynników ekonomicznych, społecznych i prawnych. Przy całej złożoności wzajemnych relacji tych czynników i możliwości negatywnego wpływu na pracobiorcę niezwykle cenne wydają się spostrzeżenia, że niestandardowe formy zatrudnienia powinny być stałym elementem polityki rynku pracy. Mogą być one sposobem na zwiększenie stopy zatrudnienia i aktywności zawodowej, szczególnie dla grup defaworyzowanych. Następna część tego rozdziału stanowi konceptualizację problematyki badawczej z wyszczególnieniem głównych obszarów problemowych. Omówiono w niej także metodę, technikę i narzędzie badawcze. Jako cel badania empirycznego określono czynniki determinujące poziom wiedzy i budowania postaw wobec nietypowych form zatrudnienia. Dodatkowo do celu badawczego dodano ocenę wpływu pandemii COVID-19 na zmianę postrzegania elastycznych form zatrudnienia. Podstawą do opracowania narzędzia badawczego oraz dokonania dalszych analiz empirycznych był pogłębiony przegląd literatury, który kolejny raz zasługuje na podkreślenie. Przeprowadzone przez Autorkę badania empiryczne z wykorzystaniem metody sondażu diagnostycznego miały charakter ilościowy. Kwestionariusz ankiety składał się z 17 pytań tematycznych oraz 5 pytań metrykalnych. Narzędzie badawcze zostało wysłane do respondentów (N=795) techniką CAWI. Pozyskane dane zostały następnie poddane analizie z wykorzystaniem pakietu Statistica 10 PL. Wnioski z przeprowadzonego badania, a także wcześniejsza, pogłębiona analiza literatury przedmiotu, posłużyły Autorce do opracowania rekomendacji w zakresie bardziej efektywnego wykorzystania elastycznych form zatrudnienia, uwzględniającego specyfikę polskiego rynku pracy. Rozdział ten oceniam bardzo wysoko. Doktorantka wykazała umiejętność samodzielnego sformułowania i rozwiązania problemu naukowego, oprócz tego pokazała zdolność krytycznej analizy oraz znajomość warsztatu badawczego.

Sfinalizowaniem rozważań prezentowanych w rozprawie jest zakończenie, w którym sformułowano główne konkluzje wynikające z przeprowadzonych studiów literaturowych oraz wyników badań empirycznych.

Reasumując:

- układ i struktura dysertacji prawidłowa,
- kolejność rozdziałów zachowana,
- kompozycja wywodów klarowna,

- argumentacja Autorki przekonująca,
- proporcje między częścią teoretyczną i empiryczną nieco zachwiane na rzecz przewagi części teoretycznej.

Pod względem jakościowym literatura została dobrana prawidłowo, ponadto jest ona bardzo zróżnicowana i bogata. Na podkreślenie zasługuje umiejętność wykorzystywania aktualnego piśmiennictwa, w tym liczne odwołania do badań światowych w podjętej tematyce.

4. Ocena formalnej strony pracy

Wymogi edytorskie stanowią istotne kryterium oceny wartości napisanej pracy. Są one przedmiotem stosownych dyrektyw określanych przez uczelnie, szerzej także przez wydawnictwa, a wynika to bezpośrednio z metodologicznych przesłanek pisania pracy badawczej. Z tego względu należy dostosowywać się do stawianych wymagań, mających charakter porządkujący i obligatoryjny wobec wszystkich autorów na zasadzie równości. Warsztat recenzowanej dysertacji mgr Ewy Patry cechuje wysoka dojrzałość naukowa. Dokonując oceny formalnej niniejszej pracy stwierdzam, że nie zawiera ona błędów czy braków formalnych. W tekście wystąpiły znikome niedociągnięcia stylistyczne (np. zdania wielokrotnie złożone), czy językowe (tzw. „literówki”), ale nie zasługują one na szczegółowe wymienianie, czy też analizowanie. Strona redakcyjna pracy nie budzi najmniejszych zastrzeżeń – Autorka w sposób precyzyjny dopracowała redakcyjnie swoją dysertację.

5. Pytania i kwestie dyskusyjne

Pomimo, że rozprawę oceniam wysoko, moją uwagę zwróciły następujące kwestie, które mam nadzieję, że zostaną przez Doktorantkę wyjaśnione, uzupełnione czy też doprecyzowane w dalszej części niniejszego procesu – publicznej obrony:

1. Czy zwiększenie próby objętej badaniem wpłynęłoby na wnioski sformułowane w dysertacji? Co przeważało o dominacji kobiet w grupie respondentów? Czy i w jakim stopniu próba badawcza jest reprezentatywna?
2. W jakim stopniu rodzaj i charakter badań miały wpływ na przeprowadzone analizy strony podaźowej rynku pracy, a także wysunięte rekomendacje dla podmiotów wspierających uelastycznienie polskiego rynku pracy? Czy rozważała Pani kontynuację badań wśród pracodawców oraz przedstawicieli instytucji rynku pracy? Z czego wynikało objęcie badaniem ankietowym jedynie pracowników?
3. Czy zmiany na rynku pracy związane z pandemią COVID-19, w tym świadczenie pracy

zdalnej na rzecz pracodawcy, pozostaną z nami na dłużej, czy też Pani zdaniem jest to chwilowy trend wymuszony sytuacją epidemiologiczną?

4. Kto i w jakim zakresie miałby świadczyć wsparcie o charakterze doradczym przedsiębiorcom, którzy chcieliby rozpocząć wykorzystanie nietypowych form zatrudnienia w swoich organizacjach?
5. Które z mierników elastyczności polskiego rynku pracy wymagają Pani zdaniem systematycznego opracowywania i udostępniania przez instytucje publiczne?

6. Konkluzja końcowa

Reasumując, stwierdzam, iż przedłożona rozprawa doktorska mgr Ewy Patry pt. *Wykorzystanie nietypowych form zatrudnienia jako element elastyczności rynku pracy w Polsce*, przygotowana pod kierunkiem naukowym Promotora – dr hab. Doroty Simpson, prof. WSAiB oraz Promotora pomocniczego – dr Katarzyny Baładynowicz-Panfil, zgodnie z *Ustawą o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki* z dnia 14 marca 2003 r. z późn. zm., spełnia warunki stawiane rozprawom doktorskim i wnoszę o jej dopuszczenie do publicznej obrony.

Jednocześnie z uwagi na wysoką wartość merytoryczną dysertacji wnioskuję do Rady Dyscypliny Ekonomia i finanse Wydziału Ekonomicznego Uniwersytetu Gdańskiego w Sopocie o przyznanie wyróżnienia przedłożonej mi do recenzji rozprawy doktorskiej Pani mgr Ewy Patry, pt. *Wykorzystanie nietypowych form zatrudnienia jako element elastyczności rynku pracy w Polsce*. Tematyka pracy doktorskiej stanowi wartościowy wkład do badań nad rolą uelastycznienia się rynków pracy w rozwój teorii ekonomii. Autorka podjęła próbę sformułowania i rozwiązania oryginalnego problemu badawczego, wykazała się ponadprzeciętną wiedzą teoretyczną w dyscyplinie Ekonomia i finanse, a także wszechstronną znajomością odpowiednich metod badawczych. Podsumowując, moim zdaniem praca Pani mgr Ewy Patry jest bardzo dobra i wyraźnie przewyższa wymogi stawiane pracom doktorskim w zakresie nauk ekonomicznych.

Prof. dr hab. Roman Kisiel

